

TIHANYI EKHÓ

POMOGÁTS BÉLA

Tihany visszhangja költészetünkben

Minden nemzetnek, országnak és vidéknek vannak a történelem és a kultúra által megszentelt (talán szívesebben mondanám így: „szakrális”) városai, települései, épületei. Ezek nem csak egy történelmi kultúra bélyegét viselik magukon, nem csak tájféldrajzi vagy művelődéstörténeti emlékeztetők, hanem valóban szimbólumok. Egy nép szellemiségét, mondhatnám: lelkületét mutatják, történelmi küzdelmeket: sikereket és vereségeket. Hogy csak néhány beszédes példával éljek: az athéni Akropolis, a római Colosseum vagy a Szent Péter székesegyház, a bécsi Burg és a Stephansdom, a párizsi Notre-Dame és az Arc de Triomphe, a londoni Westminster Abbey és a királyi palota és persze a budai, az egri, a nagyvázsonyi, a szigetvári és a sárospataki vár, a pécsi székesegyház, a debreceni Nagytemplom, az esztergomi Bazilika. És persze tovább a pozsonyi vár és koronázó templom, a kassai székesegyház, a kolozsvári főter a Szent Mihály-templommal és Mátyás király lovasszobrával, a brassói Fekete-templom, a szabadkai szecessziós városháza – ha mindezeket összeállítjuk egy képzeletbeli térképen és látjuk a mögöttünk maradt évszázadokat, kitárul előttünk a magyar történelem.

Ezeket a városokat és épületeket, a bennük testet öltő szakralitást nem csak a maguk tárgyiaságában tarthatjuk számon, hanem a hozzájuk fűződő irodalmi emlékekben. A magyar tájaknak, városoknak, falvaknak, kolostoroknak, templomoknak, váraknak, kastélyoknak, udvarházaknak, iskoláknak, akár a nádfődeles parasztházaknak megvan a maguk költészete is. Versek, amelyek a városok, falvak, épületek lelkületét ragadták meg, talán minden művészettörténeti tanulmánynál hitelesebben, mert hogy „lélektől lélekig” hozták közelünkbe mindazt, amit szavakban megörökítettek. Egy költemény talán elevebb, mert személyesebb kapcsolatot hoz létre a történelmi táj, a régi város, a sok évszázados templom, kolostor, vár, kastély és a jelenkori olvasó között, mint egy tudós értekezés. Ennek lehet a következménye az, hogy a költészet mindig mélyebb és tartósabb érzelmi kapcsolatot hoz létre a szülőföld és az egyén között, mint a tudomány. Ha érzékeltetni kívánjuk a szülőfölddel fenntartott kapcsolatunkat, inkább versekre gondolunk, vagy hivatkozunk, mintsem tudományos értekezésekre.

Tihanynak is van egyféle krónikája, mondhatnám így is: „tükre” a magyar költészetben. Az apátsági templom, a hírneves (mára már csak emlékekben és versekben létező) visszhang, a régi parasztporták régóta ihletik meg költőinket. A Tihanyban született vagy a Tihanyra emlékező versekből szinte olyan pontosan meg lehet ismerni ennek a történelmi településnek a nevezetességeit, históriáját, köznapi életét, mint valamilyen tudós tanulmányból. Itt van mindjárt Csokonai Vitéz Mihály hírneves költeménye, amelyet minden isko-

lásnak ismernie kell (nekem annak idején a piaristák gimnáziumában könyv nélkül is fújnom kellett): *A Tibanyi Ekbóhoz*: „Óh, Tihannak rijjadó leánya! / Szállj ki szent hegyed közül. / Ím, kit a sors eddig annyit hánya, / Partod ellenébe ül. / Itt a halvány holdnak fényén / Jajgat és sír elpusztult reményén / Egy magános árva szív. / Egy magános árva szív.” Ugyancsak Tihany képe jelenik meg Garay János *Balaton* című nagyobb költeményének VII. fejezetében és Vörösmarty Mihály *A tibanyi visszhang* című költeményében, amely a visszhanghoz fűződő mondát eleveníti fel.

Aztán, hogy közelebbi példára hivatkozzam, itt van Illyés Gyula több költeménye is, így a *Tibanyi barátaimhoz* és *A tibanyi Templom-hegyen* címűek, ez utóbbiból idézek: „Mennyi ég! Mennyi kék! Zöld! Mennyi / Balaton, tavasz, hegyorom! / Alig tudom magamba szedni. / S egyszerre – sok nagyon!”

Keresztury Dezső, a Balatonvidék elkötelezett híve is megemlékezett Tihanyról *Dunántúli hexameterek* című kötetének versei között. Reményik Sándor a zaklatott erdélyi sors kihívásai elől menekült a Balaton partjára, és *Örök Tibany* című versében tett vallomást arról a megnyugtató érzésről, amellyel a félszigeten találkozott.

Takáts Gyula, aki több versében is beszámolt azokról az élményekről, amelyeket a balatoni tájtól kapott, *Tibany felől* című versében a természet örök megújulását ünnepelte: „A szél kitolta már a zöld jeget. / Tihany felől ragyog. / A fák alatt kinyílt a hóvirág / s mint zümmögő, indult kasok / körül a villogó, tűnő ívek, / a bokrokon cikáznak gyors rügyek.”

Vagy itt van Jankovich Ferenc talán legszebb verse, a Tihannal szemben található Szántódon született *Szántód partjainál* című, amely Csokonaira hivatkozva ad hírt a költő reményeiről: „Midőn Csokonai Vitéz Mihály / megírta itt dorgáló énekét; / midőn lent ült Szántód partjainál, / Tihany felé elmerengetve két / mandulaszemét, már többet tudott – / nem látta Watteau-t, nem látta Bouchert, / de éppoly szépet, szebbet álmodott - / s lába előtt bölcsőben sírt a Lét... / Lábam előtt a bölcső most üres. / De ébredsz már, s tán megvajudsz, Világ... / Visszajöttem, szép Újszülött, heves / könnyek között lelkem takarni rád: / ki már közelgesz csúf anyajelek / között, téged hív s téged fél bután / a kín – s a dölyf; a dac s a rémület - / Holnapra talán megszűnöl, Hazám!”

A kortársi magyar költészet köréből is többen adtak hangot tihanyi élményeknek, így Rába György *A tibanyi révben* című verse: „Alszik a víz mélyén a halász, rőfnyi / szakállában süllő fickándozik. / Tanúja, a domb, látta még kikötni / a herceget s látta Csokonait, / ki a túlpartról, a nyárfák tövén / engedte vijjogó panaszát erre, / hol az ember békéjét várom én / alvó füvek, mókusok közt heverve.”

Gergely Ágnes *Prelúdium és fuga: Tibany felé* című versében arról ír, hogy a vonatablaktól feltűnő Tihany látványa nyomán hogyan másolódik egymásra a történelmi emlék és a személyes érzésvilág: „Már a vonatablaktól / az Apát-ság barlangi rajza. / Azok a vérző szemaforok. / Lassítás. A naplementén / átgyűrődő inged szoborlobogása. / Lepkék izgalmán előrevetülő / éjszaka. Köröskörül a sűrűség / teli boldog, boldog leopárdal.”

A magyar költészet otthon érezte magát Tihanyban, egyszersmind azt is jól tudta, hogy a történelmi és irodalmi emlékekben gazdag községnek (és a benne élő emberi közösségnek) milyen állhatatos küzdelmeket kellett vívnia avégett, hogy Tihany, amely nem egyszer egymással küzdő ellenséges hatalmak háborús övezetében foglalt helyet (például a törökkori harcok idején, vagy a második világháború végső hónapjaiban) fenntarthassa életét, kultúráját, történelmi emlékeit.

Tihany ma Európa-szerte ismert turisztikai látványosság és kulturális emlékpark, külföldi látogatók ezrei fordulnak meg az apátsági templomban, a kicsinósított műemlékházak között. Magam is számtalanszor fordultam meg Tihanyban, és a szigligeti alkotóházban időzve is mindig alkalmat kerestünk arra, hogy odafelé vagy hazafelé eltöltsünk egy félórát az apátsági templom körül. Ahol régi barátommal: Korzenszky Richárd apátúrral találkozhattam.

A hatvanas évek elején a Németh László sajkodi házába látogató neves (Nobel-díjas) olasz költő: Salvatore Quasimodo is a táj hatása alá került. *A Balaton partjáról* című versében a következők olvashatók: „A hársfa növekszik, lombjai közt az idő zúg. / S ha majd a madarak röptét is belengi, / alatta piros-kék kockás vászon, / tokaji bor, turisták isszák. S akkor / hangtalanul megszólal a hangszóró / a léten-túli / világból, mintha eső pásztázna a tájon. / Kimondja a jelszót – szabad nevemet.” (Kotzián Orsolya fordítása.)

Ezzel a verssel a balatoni táj és Tihany visszhangot kapott az élő világirodalomban is.



(Korzenszky Richárd felvétele)